

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Libora Bendy Racionální a sociální: Filosofie a sociologie ve sporu o povahu vědy

Posuzovaná disertační práce se systematicky zaměřuje na řešení klíčových otázek pojmání vědeckého poznání, a to zejména prostřednictvím analýzy rozporů mezi racionalistickou filosofií vědy a takzvaným silným programem sociologie vědění. Deklarovaným záměrem textu je „podat filosofickou a sociologickou analýzu tohoto konfliktu a obecně prozkoumat vzájemný vztah mezi racionalistickou filosofií vědy a silným programem sociologie vědění za účelem nalezení odpovědi na otázku, proč mezi oběma stranami dochází ke sporu a proč se tento spor dodnes nepodařilo úspěšně vyřešit.“ (str. 3) Práce se hlásí k metodologickým zásadám „silného programu“ a chce „představovat pravděpodobně vůbec první realizaci jeho zásady reflexivity, tj. aplikaci silného programu na něj samotný.“ (str. 6). Rozčleněna je do pěti kapitol, v nichž se autor postupně věnuje 1. vymezení diskutovaných postojů (a také svého vlastního postoje k problému), 2. expozici tématu na příkladu střetu mezi významnými reprezentanty diskutovaných soupeřících postojů L. Laudanem a D. Bloorem, 3. rozvinutí a analýze pro práci klíčové distinkce racionální/sociální, 4. zasazení díla K. R. Poppera a T. S. Kuhna do kontextu práce a vypořádání se s Kuhnovou kritikou „silného programu“, 5. vztahení diskutovaného sporu k otázce sociální funkce vědy a celkově vztahu mezi vědou a státem. V závěru jsou položeny tři otázky (na něž práce má být odpovědí: zda má spor reálné opodstatnění, jaké jsou příčiny neschopnosti „dorozumění“ a jaké jsou příčiny současné „vyčerpání“ sporu?

Jako oponent se již na začátku svého posudku přiznávám ke svému vlastnímu překvapení z toho, že po přečtení práce nejsem schopen vůči ní formulovat žádné věcné výhrady. Také se přiznávám, že se po jejím přečtení (a to se mi jako oponentovi či jako vedoucímu disertačních prací s tematicky příbuzným zaměřením stává poprvé) cítím obohacen. Mé prvotní obavy, že půjde o „deskriptivní“ text pojednávající spíše již o uzavřené kapitole dějin myšlení, byly zcela rozptýleny a nahrazeny uspokojením ze skutečnosti, nakolik i dnes, kdy jsou podobně zaměřené práce považovány za odpojené od současných problémů, přespříliš akademické či přímo „nepraktické“, je možné dobrat se prostřednictvím historické analýzy či kontextualizace dobových sporů zcela zásadního porozumění povahy vědeckého bádání a poznávání. Vzpomínám si ze svých studentských let na své nadšení z úvodního textu Davida Frisbyho ke knize o slavném sporu o pozitivismus, který mi pomohl se v daném myšlenkovém střetu nejen zorientovat, nýbrž také „porozumět“ mnoha vrstvám samotného problému i jeho implikacím pro (sociální) vědu jako takovou. Podobný pocit mám i po přečtení práce Libora Bendy. Nejen že velmi vyváženě, poučeně a s přiznáním vlastního autorského postoje samotný spor o povahu vědy představuje, přidává i něco navíc – konkrétně souvislost jednoho dnes již historického myšlenkového sporu se současnými debatami o vědě a její roli ve společnosti.

Z hlediska formálních požadavků je text vypracován příkladným způsobem. Čtenář se v něm od začátku velmi dobře orientuje, strukturace

textu je rovněž vhodně zvolená, přiměřený je poměr výkladových a analytických částí. Zejména je nezbytné ocenit uspořádanost rozpracované argumentace – není to sice úplně tak, že by čtenář od prvních stránek věděl, co chce autor udělat (a autor nakonec udělal jen to, co říkal), text skrývá několik překvapení, přesto se mi zdá provázanost a kontrolovanost argumentace skutečně na výjimečné úrovni. Zpracování autorů relevantních pro téma práce – a je jich mnoho: Laudan, Bloor, Barnes, Popper, Lakatos, Kuhn, Polanyi a další – není v žádném případě mechanické.

K sekundárnímu typu výkladu dochází jen zcela výjimečně, když si to vlastní argumentace vyžaduje. Z textů diskutovaných autorů nejsou čiměny výtahy či uspořádané výpisky: jednotlivé postoje jsou zde svedeny dohromady, mezi sebou konfrontovány a nenašel jsem v práci místo, kdy by mi nebylo jasné, proč je uveden ten a ten autor, ta a ta myšlenka nebo proč je na něco zaměřena pozornost. Zavedení distinkce racionální/sociální je také velmi smysluplně obhájeno a drží práci pohromadě. Ediční zpracování textu je na tak vysoké úrovni, že disertační práce může být prakticky bez jakýchkoli změn publikována.

Za největší přínos celé práce považuji „sledování“ sporu z hlediska „společensko-politického kontextu, v němž se oba postoje utvářely“ a jeho napojení na dobové otázky „sociální odpovědnosti vědy“ a „problematikou vztahu mezi institucí vědy a státem.“ Závěrečnou kapitulu „Racionalistická filosofie, silný program sociologie vědění a problematika vztahu vědy a státu“ považuji za velmi zdařilé vyvreholení práce a také za jakýsi „klíč“ k současnosti. Jelikož se domnívám, že práci je velmi žádoucí vydat knižně, omezím se v závěrečné práci na jedno doporučení, které by mohlo posloužit i jako námět k debatě u obhajoby. Považoval bych za velmi vhodné, kdyby text (budoucí knižní publikace) byl explicitněji zarámován ve vztahu k současnému vývoji ve Velké Británii. Bylo by to zřejmě více přátelské vůči čtenáři (i když mne jako čtenáře ta ne úplně vyslovená souvislost se současným vývojem bavila) uvést jej do toho, co se dnes v takzvaném neoliberálním režimu vědění, který se ve Velké Británii stále více prosazuje (a vyvolává také silné averze ze strany levicověji zaměřených vědců), objevuje ve vztahu vědy a státu, vědy a veřejnosti nebo vědy a společnosti. V práci diskutované otázky „sociální odpovědnosti vědy“, „sociálních funkcí vědy“ apod. by bylo vhodné konfrontovat se současnými politikami auditu s jejich evaluačními procedurami postavenými na kritériích „aplikovatelnosti“, „veřejné relevance“ nebo „social impact“. Pro mne jako čtenáře byla disertační práce Libora Bandy skvělým osvětlením širšího kontextu toho, co se dnes prosazuje jako zřejmě nejdominantnější pohled na povahu a zejména směřování vědy. Druhý podnět k obhajobě směřuje k otázce po roli kritického realismu ve sledovaném období. Chápu proč se autor zaměřuje na racionalistickou filosofii vědy, nieméně by mne zajímal jeho názor na kritický realismus, který ve Velké Británii byl a leckde stále je velmi vlivný (R. Bhaskar, R. Harré a jiní).

Disertační práci Mgr. Libora Bendy Racionální a sociální: Filosofie a sociologie ve sporu o povahu vědy doporučuji zcela bezvýhradně k obhajobě a doporučuji její odeslání do soutěží o nejlepší odborné texty.

V Praze dne 15. 12. 2014

Jan Balon

